

aardrijkskunde

Vol verwachting klopt ons geografisch hart?

Invloed ervaringen van aardrijkskunde in onderbouw op keuze van het vak als eindexamenvak

Sioeke Oei en Lotte Bontje
Praktijk Gericht Onderzoek
IVLOS - Universiteit Utrecht 2009

Voorwoord

Als geografen hebben wij natuurlijk hart voor ons vak. Nadat aardrijkskunde in de vernieuwde Tweede Fase haar status als profielvak verloren is, klinken bezorgde en verontwaardigde stemmen uit de wereld van de geografen. “We hebben de politieke lobby verloren ten koste van onze kameraden van geschiedenis!” Het gevaar van aardrijkskunde als louter vrije keuze vak is dat het vak kan vervallen tot een algemeen vormend vak in de onderbouw dat niet als examenvak gekozen wordt. De nieuwe positie biedt echter ook kansen. Met haar diverse raakvlakken kan aardrijkskunde immers voor leerlingen met verschillende interesses aantrekkelijk zijn. Dan moeten we wel in de onderbouw deze leerlingen voor ons vak zien te winnen. Het is daarom interessant om te weten hoe leerlingen in de derde klas havo/vwo aardrijkskunde ervaren hebben. En hoe deze ervaringen samen met verwachtingen voor het vak in de bovenbouw leiden tot het wel of niet kiezen van aardrijkskunde in de bovenbouw. Op zoek naar het kloppend geografisch hart van derdeklassers!

Sioeke Oei
Lotte Bontje

Juni 2009

Inhoudsopgave

Voorwoord	2
Inhoudsopgave	3
1. Inleiding	4
1.1. Aardrijkskunde in de Tweede Fase	4
1.2 Recent onderzoek	4
1.3 Opzet onderzoek	5
2. Methode	6
2.1 Instrumenten	6
2.2 Vooronderzoek bruikbaarheid instrumenten	6
2.3 Opzet	6
2.4 Respondenten.....	7
2.5 Analysemethode	8
3. Resultaten.....	9
3.1 Algemeen.....	9
3.2 Ervaringen in de onderbouw.....	9
3.3 Meespelen van ervaringen in de onderbouw bij keuze	12
3.4 De rol van thema's bij keuze voor wel/geen aardrijkskunde	14
3.4 Verwachtingen bovenbouw	14
3.5 Meespelen verwachtingen bovenbouw bij keuze	16
4. Conclusie en discussie	17
4.1 Conclusie	17
4.2 Discussie	17
Literatuurlijst.....	19
Bijlage I. Vragenlijst voor leerlingen	20
Bijlage II. Profielschets scholen	29
Marecollege, Leiden.....	29
Koningin Wilhelmina College, Culemborg	29

1. Inleiding

1.1. Aardrijkskunde in de Tweede Fase

Na vaststelling van “Wet op profielen” uit 1997 zijn vanaf 1998 scholen gestart met de invoering van ‘de Tweede Fase’. Ondertussen is meer dan een decennium voorbij gegaan. Hierin is de tweede fase opgestart, maar ook al diverse keren geëvalueerd, onderzocht en aangepast. De eerste aanpassingen werden al in 1998 gedaan, na scholierenprotesten. In 2007 zijn weer een aantal veranderingen doorgevoerd. Na 2007 spreken we van de ‘vernieuwde tweede fase’. Hierin zijn onder andere de profielsamenstellingen veranderd. Hierbij is de positie van het vak aardrijkskunde is gewijzigd. Waar het in ‘de oude Tweede Fase’ nog een profielvak was in het profiel “Economie en Maatschappij”, zien we nu dat aardrijkskunde in de diverse profielen het label “profielkeuzevak” krijgt (Vrij na: Tweede Fase Adviespunt, 2007).

De inhoud van het vak is in de ‘vernieuwde Tweede Fase’ ook veranderd. In het ‘oude’ programma waren onderwerpen in thema’s verdeeld. De achterliggende gedachte hiervan was dat dezelfde thema’s binnen de verschillende vakken in een profiel terug zouden komen. In de praktijk werkte dit niet echt en bleven de verschillende profielvakken gewoon losstaande vakken. Veel aardrijkskundedocenten klaagden dat het oude programma te weinig ‘gebiedsgericht’ was. Met gebiedsgerichtheid wordt bedoeld dat plaatsen, landen of regio’s centraal staan. In september 2001 stelde het bestuur van de afdeling Onderwijs van het Koninklijk Nederlands Aardrijkskundig Genootschap (KNAG) een commissie samen om een voorstel voor een nieuw examenprogramma te ontwikkelen. Het nieuwe vak zou een bijdrage leveren aan het ontwikkelen van een geografisch wereldbeeld. Het schoolvak biedt enerzijds een oriëntatie op de wereld, anderzijds een oriëntatie op de eigen (Nederlandse) samenleving. Het heeft naast een thematische invalhoek, een substantiële gebiedsgerichte (regionale) component. De sociaal-geografische en fysische-geografische componenten zijn met elkaar in evenwicht en aan elkaar gerelateerd (Koninklijk Nederlands Aardrijkskundig Genootschap, 2003).

Het nieuwe programma bestaat voor zowel de Havo als de Vwo uit vijf domeinen:

Domein A: Vaardigheden (Geografische benadering en Geografisch onderzoek)

Domein B: Wereld (Sociaal-geografisch deel)

Domein C: Aarde (Fysisch-geografisch deel)

Domein D: Ontwikkelingsland (Havo) / Gebieden (Vwo).

Domein E: Leefomgeving

In domein D wordt de kennis uit domein B en C toegepast op een land of gebied. Het belangrijkste verschil tussen het Havo- en Vwo-programma is de complexiteit. In de Havo worden in de uitwerking minder aspecten betrokken of minder aspecten tegelijk. De hoeveelheid stof is minder bij de Havo (Koninklijk Nederlands Aardrijkskundig Genootschap, 2003; Ankoné & van der Vaart, 2007)

In 2008 stond de Tweede Fase opnieuw in de belangstelling. Toen presenteerde de commissie Dijsselbloem haar parlementair onderzoek over de drie grote veranderingen in het onderwijs: de invoering van de Basisvorming, de invoering van het VMBO en die van de Tweede Fase. De hoofdconclusie van de commissie: “De overheid heeft haar kerntaak, het zeker stellen van de kwaliteit van het onderwijs, de afgelopen jaren ernstig verwaarloost.” (Commissie Dijsselbloem, 2008).

Samenvattend heeft de Tweede Fase sinds haar invoering veel onder discussie gestaan. Verbeteringen zijn doorgevoerd, waarbij het vak aardrijkskunde een meer gebiedsgerichte benadering heeft gekregen.

1.2 Recent onderzoek

De ontwikkelingen in het onderwijsbeleid kunnen tot gevolg hebben dat het aantal leerlingen tot aardrijkskunde kiest, terug loopt. Niet vreemd dus, dat geografen zich zorgen maken en diverse onderzoeken gedaan worden naar de positie van het vak en de beleving van leerlingen.

In 2007 deed Zwiebel een onderzoek naar de populariteit van aardrijkskunde in 3 havo en vwo. Zij concludeerde dat leerlingen over het algemeen de grote variatie aan onderwerpen, de excursies en

veldwerk en de relatie met actuele gebeurtenissen als leuk en interessant beoordelen. Leerlingen vinden aardrijkskunde over het algemeen geen moeilijk vak (Zwiebel, 2007).

In 2008 is vanuit de Vrije Universiteit een onderzoek uitgevoerd naar factoren die de keuze voor het schoolvak aardrijkskunde en de studie geografie bepalen. Leerlingen kiezen aardrijkskunde in de bovenbouw havo/vwo vooral omdat ze de onderwerpen uit de onderbouw leuk en belangrijk vinden. Docenten kunnen indirect invloed hebben op de keuze door boeiend les te geven (Postma e.a., 2009). Bij het onderzoek naar de keuzemotieven bij de studies geografie aan Nederlandse Universiteiten en de 2e graads lerarenopleiding blijkt dat studiekeuze vooral werd bepaald door de interesse voor het middelbare schoolvak (Ariës en Van der Schee, 2009).

1.3 Opzet onderzoek

Dit onderzoek richt zich specifiek op de ervaring én de verwachtingen van leerlingen van de derde klassen. Dit is een andere invalshoek op het thema én een specifieke aanvulling/uitwerking van de factoren beleving en verwachting. Ons inziens ligt de keuze voor het vak als eindexamenvak ligt nu vooral bij de beleving ervan in de onderbouw. Het is voor het vakgebied, maar ook schoolorganisatie is het belangrijk inzicht te hebben (en verder te krijgen) in hoe leerlingen aardrijkskunde in de onderbouw beleven en welke verwachtingen zij hebben van het vak in de bovenbouw. Vervolgens is het zaak om te kijken of deze belevingen en verwachtingen mee spelen in de keuze van aardrijkskunde als eindexamenvak.

Zodoende onderzoeken wij de volgende vraagstelling:

Hoe ervaren leerlingen thema's en vaardigheden uit het aardrijkskunde onderbouwprogramma en heeft deze beleving samen met de verwachtingen van het vak in de bovenbouw invloed op de keuze voor aardrijkskunde als eindexamenvak?

De begrippen uit deze vraagstelling zijn als volgt gedefinieerd:

Thema's: De aardrijkskundige thema's uit het onderbouwprogramma.

Vaardigheden: De aardrijkskundige vaardigheden uit het onderbouwprogramma.

Ervaringen: Mate waarin thema's en vaardigheden uit het onderbouwprogramma:
a. als makkelijk of moeilijk gewaardeerd worden;
b. aansluiten bij de interessegebieden van leerlingen;
c. als nuttig of niet nuttig beoordeeld worden.

Verwachtingen: In hoeverre leerlingen verwachten dat het bovenbouwprogramma moeilijk, boeiend en nuttig is.

Deze rapportage beschrijft de aanpak en resultaten van dit onderzoek. In hoofdstuk 2 wordt de onderzoeksmethode verder uitgelegd, hoofdstuk 3 geeft resultaten en in hoofdstuk 4 worden de resultaten besproken en bediscussieerd. Dit hoofdstuk geeft ook antwoordt op bovenstaande vraagstelling.

2. Methode

2.1 Instrumenten

De opzet van het onderzoek is kwantitatief. Door het invullen van enquêtes beoordelen leerlingen de verschillende aardrijkskundige thema's en vaardigheden uit de onderbouw in hoeverre ze boeiend, moeilijk en nuttig zijn. De vragen worden telkens gevolgd door nog een vraag; of het gegeven antwoord meespeelt in de keuze voor wel of geen aardrijkskunde in de bovenbouw. Daarnaast spreken zij aan de hand stellingen hun verwachtingen voor de bovenbouw uit en geven aan of deze verwachtingen meespelen in hun keuze. Het onderstaand kader laat een voorbeeldvraag uit te enquête zien:

Ik vind het thema '**Demografie en Migratie**':

0 ik heb dit gehad en vond het...

0 ik heb dit niet gehad, maar het lijkt me.... (vul a, b en c in)

0 ik heb dit niet gehad, geen idee wat het inhoudt (vul a, b en c niet in)

a. Makkelijk	1 2 3 4 5 6 7	Moeilijk	Dit speelt	0 een positieve rol in keuze voor AK 0 negatieve rol in keuze voor AK 0 geen rol in keuze voor AK
b. Niet boeiend	1 2 3 4 5 6 7	Boeiend	Dit speelt	0 een positieve rol in keuze voor AK 0 negatieve rol in keuze voor AK 0 geen rol in keuze voor AK
c. Niet nuttig	1 2 3 4 5 6 7	Nuttig	Dit speelt	0 een positieve rol in keuze voor AK 0 negatieve rol in keuze voor AK 0 geen rol in keuze voor AK

Op deze manier worden 15 thema's en 2 vaardigheden door de leerlingen beoordeeld. Daarna volgen 9 stellingen over verwachtingen in de bovenbouw. De volledige vragenlijst is als bijlage I bijgevoegd.

2.2 Vooronderzoek bruikbaarheid instrumenten

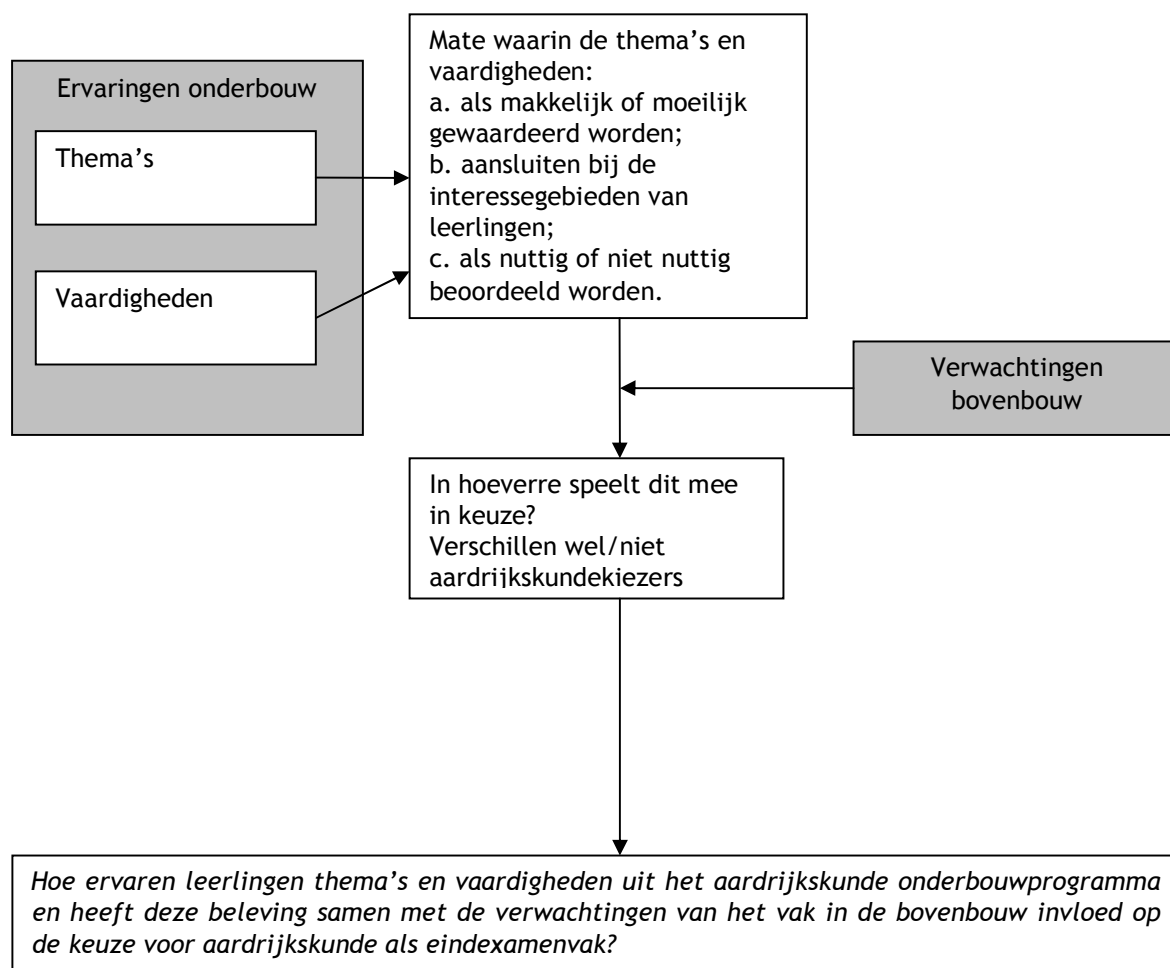
Het concept van de enquête is bij 4 leerlingen afgenomen om in te schatten hoeveel tijd de beantwoording kost en om eventuele moeilijkheden te signaleren. Aan de hand van deze test is de enquête licht gewijzigd. Daarbij is het deel over de verwachtingen bijgesteld. In eerste instantie was het idee om leerlingen hun verwachtingen te geven over alle bovenbouwthema's, maar dit was niet realistisch in de uitvoering. Op deze manier werd de enquête erg lang en dit zou kunnen leiden tot het feit dat leerlingen de enquête niet serieus zouden afmaken. De nieuwe opzet met 9 stellingen over verwachtingen in de bovenbouw en de vraag of dat meespeelt in hun keuze voldoet ook om de probleemstelling te beantwoorden.

2.3 Opzet

Om de vraagstelling van dit onderzoek te beantwoorden, worden een aantal stappen doorlopen. In schema 1 staat links aangegeven wat leerlingen beoordelen: de thema's en vaardigheden. Het middelste blokje laat zien waarop de leerlingen deze onderwerpen beoordelen. In hoeverre vinden zij de onderwerpen moeilijk, boeiend en nuttig? Leerlingen beoordelen deze drie aspecten op een schaal van 1 tot 7. Daarna geven zij aan of deze waardering een positieve, negatieve of geen rol speelt in de keuze voor het vak.

Aan de rechterzijde staan de verwachtingen voor de bovenbouw. Deze worden gevraagd aan de hand van negen stellingen. Ook bij deze stellingen geven leerlingen diversen keren aan of deze verwachting een positieve, negatieve of geen rol speelt in de keuze voor het vak. Voor alle enquêtevragen verwijzen we naar bijlage I.

In paragraaf 2.5 wordt de analysemethode toegelicht.

Schema 1. Onderzoekskader

2.4 Respondenten

Ons onderzoek is uitgevoerd op twee verschillende scholen. Het Marecollege, een vrije school in Leiden en het Koningin Wilhelmina College, een christelijke scholengemeenschap in Culemborg. In bijlage II een korte profielschets van beide scholen.

In totaal zijn 109 enquêtes ingevuld. Tabel 1 laat de verdeling van de geënquêteerde leerlingen zien.

Tabel 1.

109 Respondenten enquête		
		Aantal leerlingen
School	Marecollege	43
	KWC	66
Geslacht	man	43
	vrouw	66
Opleidingsniveau	havo	50
	vwo	59

2.5 Analysemethode

In de enquête wordt de mening gevraagd van leerlingen over vijftien aardrijkskundige thema's en twee vaardigheden, die in de onderbouw aan bod komen. Aan de hand van de boeken van de methode Wereldwijs van de eerste drie leerjaren Havo/Vwo zijn de thema's en vaardigheden onderscheiden. De verwachtingen van de bovenbouw zijn aan de hand van stellingen gevraagd.

Na het invoeren van de enquêtes in SPSS, zijn diverse berekeningen uitgevoerd. Waarderingen voor moeilijkheid, boeiendheid en nut zijn per thema gemiddeld. Deze gemiddelden zijn met elkaar vergeleken. In hoeverre de gemiddelden per thema significant van elkaar afwijken is bekeken met 2-zijdige t-toets.

Bij de verwachtingen over de bovenbouw zijn percentages (fracties) van de wel- en niet-Aardrijkskundekiezers berekend. Met een dubbelzijdige Z-toets hebben we bekeken of deze fracties significant verschillen.

3. Resultaten

3.1 Algemeen

Aardrijkskunde wordt gekozen door 64 procent van de leerlingen met een E&M-profiel. Van de leerlingen met den N&G-profiel kiest 32 procent aardrijkskunde. Bij N&T is er geen een leerling die aardrijkskunde kiest. Hierbij speelt mee dat op het Marecollege het niet mogelijk is om aardrijkskunde te kiezen bij een N&T-profiel.

Tabel 2. Keuze voor aardrijkskunde per profielkeuze

Profielkeuze	AK niet gekozen		AK wel gekozen		Nog geen keuze	
	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%
Nog geen keuze	4	33	3	25	5	42
CM	7	54	1	8	5	38
EM	5	23	14	64	3	14
NG	24	65	12	32	1	3
NT	11	100	0	0	0	0

Op de vraag wat de belangrijkste reden is om aardrijkskunde wel of misschien te kiezen, antwoord 39 procent dat ze het vak interessant vinden. 27 procent vindt het een gemakkelijk vak. Leerlingen kiezen het vak niet of misschien niet, omdat ze denken dat ze het nergens voor nodig hebben (35 procent) en omdat ze het vak niet interessant vinden (26 procent).

Tabel 3. Reden waarom aardrijkskunde wel wordt gekozen

Reden wel of misschien ak	Aantal	%
Ik vind het vak interessant	28	39
Het is een verplicht vak in mijn profiel	8	11
Ik vind het een gemakkelijk vak	19	27
Het sluit aan bij mijn vervolgstudie	4	6
Anders had ik het vak ...moeten kiezen *	10	14
overige redenen	2	3

* economie, natuurkunde, Duits, Frans, NLT, M&O

Tabel 4. Reden waarom aardrijkskunde niet wordt gekozen

Reden geen of misschien geen ak	Aantal	%
Ik vind het vak niet interessant	20	26
Het past niet in mijn profiel	17	22
Ik vind het een te gemakkelijk vak	1	1
Ik vind het een te moeilijk vak	3	4
Ik heb het nergens voor nodig	27	35
Anders kan ik het vak ...niet kiezen *	5	6
Overige redenen	5	6

* Duits, M&O, economie, maatschappijwetenschappen

3.2 Ervaringen in de onderbouw

Leerlingen hebben van vijftien thema's en twee vaardigheden, die in de onderbouw aan bod komen, aangegeven hoe moeilijk, hoe boeiend en hoe nuttig ze het betreffende thema vinden. Ze

konden dit aangeven met een schaal van 1 tot en met 7. Een 1 betekent dat ze het vak resp. zeer gemakkelijk, niet boeiend, niet nuttig vinden. Een 7 geeft dat ze het vak resp. zeer moeilijk, boeiend, nuttig vinden. In de tabellen 5 tot en met 7 zijn de gemiddelde waardering wat betreft moeilijkheid, boeiendheid en nut te zien. Bij alle drie de onderdelen zijn geen grote uitschieters te vinden. Alle gemiddelden bevinden zich tussen een 3,0 en een 4,9. Leerlingen vinden de moeilijkste thema's de Europese Unie en Internationaal beleid (4,7) en Nieuwe technieken (GIS, GPS, Remote Sensing) (4,4). Gemakkelijke thema's zijn Eigen regio (3,0), Ontwikkelingslanden (3,1) en Verkeer en Vervoer (3,1).

Boeiende thema's vinden leerlingen Culturen (4,9), Platen tektoniek (4,6) en Ontwikkelingslanden (4,5). Niet boeiend zijn Steden en Ruimtelijke ordening (3,2) en Werk (Landbouw, Industrie, Diensten) (3,4).

De twee vaardigheden: Atlas- en kaartvaardigheden en Onderzoeksvaardigheden worden als nuttig beschouwd (beide een 4,7).

De thema's die leerlingen boeiend vinden, vinden ze over het algemeen ook nuttig. Culturen scoort een 4,7; Platen tektoniek een 4,4. Demografie en Migratie komt daarentegen onderaan de lijst als het minst nuttige met een 3,6. Het thema Europese Unie en internationaal beleid, dat als moeilijk wordt beschouwd, wordt wel nuttig gevonden (4,4).

Tabel 5. Gemiddelde waardering moeilijkheid van de onderbouwthema's gerangschikt van moeilijk naar makkelijk.

MOEILIJK Thema's onderbouw			
		Aantal	Cijfer
1	Europese Unie en Internationaal beleid	63	4,6
2	Nieuwe technieken (GIS, GPS, Remote Sensing)	62	4,4
3	Steden en Ruimtelijke ordening	82	4,1
4	Weer en klimaat	99	4,0
5	Platen tektoniek (Aardbevingen, Vulkanen)	90	4,0
6	Onderzoeksvaardigheden	68	3,8
7	Hoogte en Relief	81	3,8
8	Milieu	96	3,6
9	Landschappen	93	3,6
10	Werk (Landbouw, Industrie, Diensten)	90	3,6
11	Atlas- en kaartvaardigheden	94	3,4
12	Culturen	102	3,4
13	Demografie en Migratie	68	3,3
14	Recreatie en Toerisme	95	3,2
15	Verkeer en Vervoer	94	3,1
16	Ontwikkelingslanden	99	3,1
17	Eigen regio	74	3,0

Vol verwachting klopt ons geografisch hart? Praktijkgericht onderzoek 2009

Tabel 6. Gemiddelde waardering boeiendheid van de onderbouwthema's gerangschikt van boeiend naar niet boeiend.

BOEIEND		Thema's onderbouw			
				Aantal	Cijfer
1	Culturen			102	4,9
2	Platentektoniek (Aardbevingen, Vulkanen)			91	4,6
3	Ontwikkelingslanden			100	4,5
4	Onderzoeksvaardigheden			68	4,3
5	Weer en klimaat			100	4,2
6	Milieu			97	4,0
7	Europese Unie en Internationaal beleid			64	3,8
8	Recreatie en Toerisme			95	3,8
9	Eigen regio			75	3,7
10	Atlas- en kaartvaardigheden			95	3,6
11	Demografie en Migratie			69	3,6
12	Nieuwe technieken (GIS, GPS, Remote Sensing)			63	3,5
13	Hoogte en Relief			82	3,5
14	Verkeer en Vervoer			96	3,4
15	Landschappen			93	3,4
16	Werk (Landbouw, Industrie, Diensten)			91	3,4
17	Steden en Ruimtelijke ordening			83	3,2

Tabel 7. Gemiddelde waardering van het nut van de onderbouwthema's gerangschikt van nuttig naar niet nuttig.

NUTTIG		Thema's onderbouw			
				Aantal	Cijfer
1	Atlas- en kaartvaardigheden			94	4,7
2	Onderzoeksvaardigheden			68	4,7
3	Culturen			102	4,7
4	Platentektoniek (Aardbevingen, Vulkanen)			89	4,4
5	Milieu			95	4,4
6	Europese Unie en Internationaal beleid			62	4,4
7	Weer en klimaat			98	4,3
8	Ontwikkelingslanden			99	4,3
9	Steden en Ruimtelijke ordening			82	4,0
10	Verkeer en Vervoer			95	4,0
11	Werk (Landbouw, Industrie, Diensten)			90	3,9
12	Nieuwe technieken (GIS, GPS, Remote Sensing)			62	3,9
13	Eigen regio			72	3,9
14	Recreatie en Toerisme			94	3,8
15	Landschappen			92	3,7
16	Hoogte en Relief			81	3,7
17	Demografie en Migratie			67	3,6

3.3 Meespelen van ervaringen in de onderbouw bij keuze

Tabel 8 laat zien dat de geënquêteerde leerlingen die het vak niet kiezen de thema's uit de onderbouw gemiddeld iets moeilijker vinden dan de leerlingen die het vak wel hebben gekozen (verschil tussen gemiddelde 0,2). Dit verschil is op een schaal van 1 tot 7 niet significant. Zoals in de laatste kolom van de tabel te zien is, zijn ook de verschillen in de gemiddelde waardering van de moeilijkheid per thema niet significant.

Tabel 8. Gemiddelde waardering moeilijkheid van de onderbouwthema's gesplitst per leerling keuze (niet gekozen, wel gekozen, nog geen keuze gemaakt) met een T-toets-score tussen de gemiddelden van de niet en wel aardrijkskunde kiezers.

MOEILIKHEID Thema's onderbouw	Leerling keuze voor AK			Sign. niet/wel independent sample T-test
	niet	wel	?	
Demografie en Migratie	3,4	3,4	3,0	1,00
Ontwikkelingslanden	3,1	2,7	3,2	0,18
Recreatie en Toerisme	3,2	3,0	3,3	0,71
Werk (Landbouw, Industrie, Diensten)	3,7	3,3	3,7	0,39
Landschappen	3,7	3,5	3,4	0,71
Steden en Ruimtelijke ordening	4,1	3,8	4,4	0,47
Europese Unie en Internationaal beleid	4,8	4,3	4,7	0,29
Nieuwe technieken (GIS, GPS, Remote Sensing)	4,2	4,3	5,3	0,90
Verkeer en Vervoer	3,1	2,9	3,4	0,71
Culturen	3,3	3,3	3,3	0,90
Weer en klimaat	4,0	3,8	4,0	0,73
Hoogte en Relief	3,8	3,4	4,3	0,41
Eigen regio	3,3	2,7	2,3	0,23
Platentektoniek (Aardbevingen, Vulkanen)	3,8	3,9	4,3	0,99
Milieu	3,5	3,6	3,6	0,80
Atlas- en kaartvaardigheden	3,4	3,2	3,4	0,61
Onderzoeksvaardigheden	3,9	3,8	3,7	0,65
Gemiddelde totaal	3,7	3,5	3,7	

Tabel 9 (volgende pagina) laat zien dat de leerlingen die het vak wel kiezen de thema's gemiddeld iets boeiender beoordelen dan de leerlingen die het vak niet kiezen (3,9 tegenover 3,6). Opmerkelijk is dat de leerlingen die nog geen keuze gemaakt hebben, de thema's als nog iets interessanter beoordelen. Zij geven gemiddeld per thema een 4.4. Ook hier zijn geen significante verschillen te ontdekken per thema.

In tabel 10 (volgende pagina) komt naar voren dat leerlingen die het vak kiezen de thema's gemiddeld nuttiger vinden dan hun klasgenoten die dit niet doen (4,2 tegenover 3,9). Hier is wel een significantie per thema te ontdekken; de thema's 'Weer en Klimaat' en 'Platentektoniek' worden nuttiger gevonden door diegenen die Aardrijkskunde kiezen.

Vol verwachting klopt ons geografisch hart? Praktijkgericht onderzoek 2009

Tabel 9. Gemiddelde waardering boeiendheid van de onderbouwthema's gesplitst per leerling keuze (niet gekozen, wel gekozen, nog geen keuze gemaakt) met een T-toets-score tussen de gemiddelden van de niet en wel aardrijkskunde kiezers.

BOEIEND Thema's onderbouw	Leerling keuze voor AK			Sign. niet/wel independent sample T-test
	niet	wel	?	
Demografie en Migratie	3,1	3,8	3,9	0,16
Ontwikkelingslanden	4,3	4,6	5,2	0,54
Recreatie en Toerisme	3,6	3,8	4,3	0,75
Werk (Landbouw, Industrie, Diensten)	3,1	3,5	4,2	0,24
Landschappen	3,2	3,2	4,4	0,98
Steden en Ruimtelijke ordening	2,9	3,1	4,3	0,65
Europese Unie en Internationaal beleid	3,4	4,1	4,1	0,16
Nieuwe technieken (GIS, GPS, Remote Sensing)	3,3	3,9	3,1	0,25
Verkeer en Vervoer	3,2	3,7	3,9	0,29
Culturen	4,7	4,9	5,6	0,81
Weer en klimaat	3,9	4,3	4,8	0,35
Hoogte en Relief	3,2	3,8	3,9	0,13
Eigen regio	3,4	3,7	4,8	0,56
Platentektoniek (Aardbevingen, Vulkanen)	4,4	4,6	5,5	0,58
Milieu	3,9	4,0	4,2	0,84
Atlas- en kaartvaardigheden	3,2	3,8	4,1	0,16
Onderzoeksvaardigheden	4,2	4,3	4,2	0,67
Gemiddelde totaal	3,6	3,9	4,4	

Tabel 10. Gemiddelde waardering van het nut van de onderbouwthema's gesplitst per leerling keuze (niet gekozen, wel gekozen, nog geen keuze gemaakt) met een T-toets-score tussen de gemiddelden van de niet en wel aardrijkskunde kiezers.

NUTTIG Thema's onderbouw	Leerling keuze voor AK			Sign. niet/wel independent sample T-test
	niet	wel	?	
Demografie en Migratie	3,5	3,7	3,8	0,65
Ontwikkelingslanden	4,2	4,3	4,6	0,91
Recreatie en Toerisme	3,6	3,7	4,5	0,86
Werk (Landbouw, Industrie, Diensten)	3,6	4,0	4,3	0,36
Landschappen	3,5	3,6	4,5	0,93
Steden en Ruimtelijke ordening	4,0	3,8	4,9	0,68
Europese Unie en Internationaal beleid	4,1	4,6	4,6	0,28
Nieuwe technieken (GIS, GPS, Remote Sensing)	3,7	4,1	3,9	0,59
Verkeer en Vervoer	3,9	4,0	4,3	0,88
Culturen	4,5	4,6	5,5	0,90
Weer en klimaat	3,9	4,6	5,2	0,04
Hoogte en Relief	3,3	3,9	4,4	0,12
Eigen regio	3,6	4,0	4,5	0,43
Platentektoniek (Aardbevingen, Vulkanen)	4,0	5,0	4,3	0,01
Milieu	4,0	4,2	5,0	0,65
Atlas- en kaartvaardigheden	4,8	4,7	5,2	0,84
Onderzoeksvaardigheden	4,8	4,7	3,8	0,72
Gemiddelde totaal	3,9	4,2	4,5	

3.4 De rol van thema's bij keuze voor wel/geen aardrijkskunde

In tabel 11 komen nog eens alle thema's naar voren. De tabel laat de aantallen leerlingen zien die een bepaald thema een positieve, negatieve of geen rol vinden spelen in hun keuze voor aardrijkskunde. Hoewel kanttekeningen te maken zijn bij deze tabel (zie 4.2) is te zien dat de thema's ontwikkelingslanden en culturen vergeleken met andere thema's vaker een positieve rol spelen bij de keuze voor het vak. Het gaat hier om respectievelijk 41 en 42 procent van de leerlingen.

Tabel 11. Aantallen keren (en percentages) dat leerlingen hebben ingevuld of een thema een positieve, negatieve of geen rol speelde bij hun besluit om aardrijkskunde wel of niet te kiezen.

Rol van thema's bij keuze	Positieve rol		Negatieve rol		Geen rol		Totaal
	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%	
Demografie en Migratie	54	27	34	17	113	56	201
Ontwikkelingslanden	116	41	34	12	135	47	285
Recreatie en Toerisme	88	32	57	21	129	47	274
Werk (Landbouw, Industrie, Diensten)	61	23	56	21	146	56	263
Landschappen	73	27	52	19	142	53	267
Steden en Ruimtelijke ordening	56	23	51	21	135	56	242
Europese Unie en Internationaal beleid	50	28	34	19	93	53	177
Nieuwe technieken (GIS, GPS, Remote Sensing)	35	20	51	28	93	52	179
Verkeer en Vervoer	73	26	49	18	155	56	277
Culturen	122	42	32	11	139	47	293
Weer en klimaat	83	29	63	22	141	49	287
Hoogte en Relief	40	17	51	22	139	60	230
Eigen regio	40	19	40	19	134	63	214
Platentektoniek (Aardbevingen, Vulkanen)	97	37	45	17	118	45	260
Milieu	89	32	42	15	147	53	278
Atlas- en kaartvaardigheden	88	32	55	20	130	48	273
Onderzoeksvaardigheden	63	32	25	13	109	55	197

3.4 Verwachtingen bovenbouw

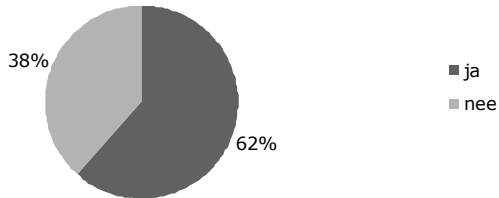
Onderstaande grafieken 1 tot en met 9 laten de verwachtingen van leerlingen over het vak in de bovenbouw zien. Deze verwachtingen konden leerlingen uitspreken aan de hand van negen stellingen, zoals deze boven de grafieken gepresenteerd worden. Deze negen stellingen zijn gebaseerd op hoe aardrijkskunde in de Tweede Fase is.

In de bovenbouw komen veel dezelfde thema's als in de onderbouw aan bod, maar er wordt dieper op de stof ingegaan. Het grotendeel van de leerlingen verwacht dit ook (zie grafiek 1 en 2, resp. 62 en 88 procent). 84 procent van de leerlingen verwacht dat diep wordt ingegaan op enkele gebieden in de wereld (grafiek 5). Dit is ook het geval, maar het gebied wordt gebruikt om een bepaald thema diep uit te werken. Een voorbeeld hiervan is dat het thema Arm en Rijk in het Havo-programma uitgewerkt wordt op het grensgebied Verenigde Staten-Mexico. 61 procent van de leerlingen verwacht dat veel actualiteiten aan bod komen. In het Vwo-programma komen grote mondiale vraagstukken, zoals het wereldvoedselvraagstuk en het klimaatvraagstuk aan bod. Het grotendeel van de leerlingen (70 procent) denkt dat het vak moeilijker wordt. Dit zal bij de meeste vakken in de tweede fase het geval zijn.

Of veel met het werkboek wordt gewerkt, hangt af van de docent. De ene docent gebruikt het werkboek veel, de ander maakt meer gebruik van eigen opdrachten. Leerlingen hebben ook een verschillende mening over dit werkboek. Bij de ene leerling speelt het een positieve rol als hij of zij denkt dat het werkboek veel wordt gebruikt, bij de andere leerling speelt dit een negatieve rol. 79 procent van de leerlingen denkt dat aardrijkskunde in de bovenbouw niet nuttig is voor hun vervolgstudie. Wel vindt 65 procent dat aardrijkskunde in de bovenbouw een goede toevoeging is aan hun algemene ontwikkeling.

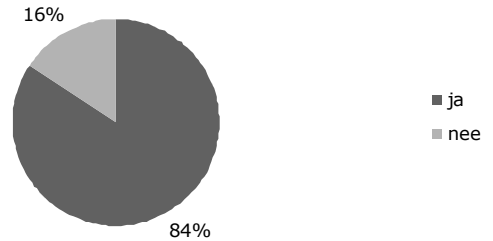
Grafiek 1.

Ik verwacht dat veel dezelfde thema's als in de onderbouw aan bod komen.

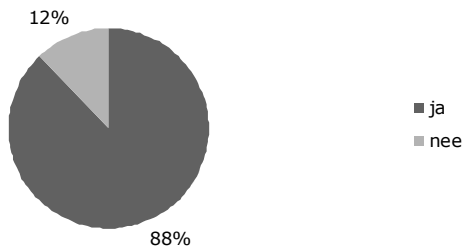
Grafiek 5.

Ik verwacht dat je diep in gaat op enkele gebieden op de wereld.

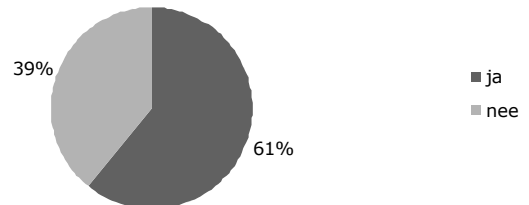
Grafiek 2.

Ik verwacht dat op dezelfde thema's dieper wordt ingegaan.

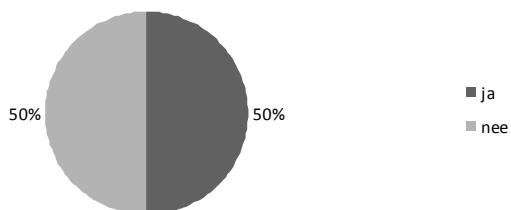
Grafiek 6.

Ik verwacht dat in de bovenbouw veel onderwerpen uit de actualiteit (nieuws, krant) aan bod komen.

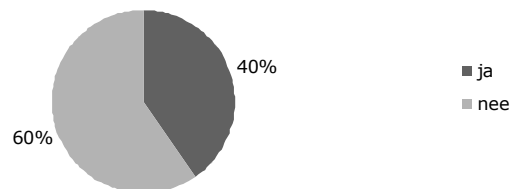
Grafiek 3.

Ik verwacht dat aardrijkskunde in de bovenbouw boeiender wordt

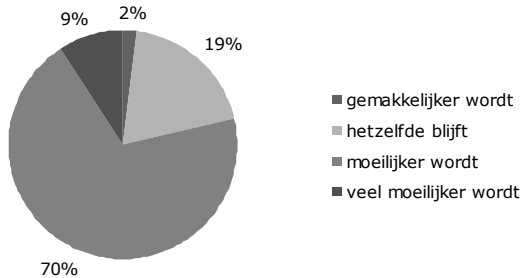
Grafiek 7.

Ik verwacht dat bij aardrijkskunde in de bovenbouw veel met een werkboek gewerkt wordt.

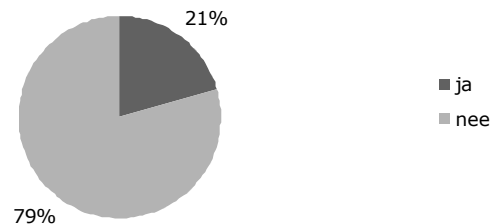
Grafiek 4.

Ik verwacht dat de leerstof

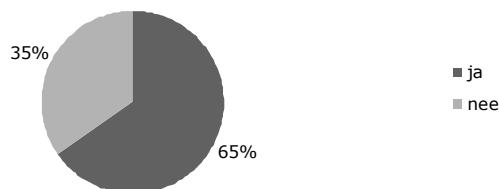
Grafiek 8.

Ik verwacht dat aardrijkskunde in de bovenbouw nuttig is voor mijn vervolgstudie.

Grafiek 9.

Ik verwacht dat aardrijkskunde in de bovenbouw een goede toevoeging is aan mijn algemene ontwikkeling.

3.5 Meespelen verwachtingen bovenbouw bij keuze

In tabel 12 zijn de verwachtingen voor de bovenbouw gesplitst naar de niet- en wel-aardrijkskunde-kiezers. De leerlingen dat het vak wel kiezen hebben op een aantal punten een positievere verwachtingen van het vak in de bovenbouw dan hun klasgenoten die het niet kiezen. Het percentage van AK-kiezers dat verwacht dat aardrijkskunde boeiender wordt, dat het nuttig is voor hun vervolgstudie en dat het vak in de bovenbouw een goede toevoeging wordt aan hun algemene ontwikkelingen is significant hoger.

Tabel 12. Verwachtingen van de bovenbouw gesplitst per leerling keuze (niet en wel gekozen), waarbij de afwijking in de percentages getoetst zijn met een twee-zijdige-Z-toets.

Verwachtingen bovenbouw	Leerling keuze voor AK				Sign. verschil	
	Niet		Wel		2-zijdige Z-toets	
	Aantal	%	Aantal	%	(A) Niet	(B) Wel
Ik verwacht dat veel dezelfde thema's als in de onderbouw aan bod komen.						
nee	20	39	10	33		
ja	31	61	20	67		
Ik verwacht dat op dezelfde thema's dieper wordt ingegaan.						
nee	5	10	4	13		
ja	46	90	26	87		
Ik verwacht dat aardrijkskunde in de bovenbouw boeiender wordt						
nee	32	63	9	31	B	
ja	19	37	20	69		A
Ik verwacht dat het niveau van de leerstof...						
gemakkelijker wordt	0	0	0	0	.a	.a
hetzelfde blijft	8	16	7	23		
moeilijker wordt	37	73	20	67		
veel moeilijker wordt	6	12	3	10		
Ik verwacht dat je diep in gaat op enkele gebieden op de wereld.						
nee	8	16	2	7		
ja	43	84	28	93		
Ik verwacht dat in de bovenbouw veel onderwerpen uit de actualiteit (nieuws, Ik verkrant) aan bod komen.						
nee	20	40	11	38		
ja	30	60	18	62		
Ik verwacht dat bij aardrijkskunde in de bovenbouw veel met een werkboek gewerkt wordt.						
nee	27	55	18	64		
ja	22	45	10	36		
Ik verwacht dat aardrijkskunde in de bovenbouw nuttig is voor mijn vervolgstudie						
nee	46	92	19	66	B	
ja	4	8	10	34		A
Ik verwacht dat ak in de bovenbouw een goede toevoeging is aan mijn algemene ontwikkeling.						
nee	30	60	4	14	B	
ja	20	40	25	86		A

Results are based on two-sided tests with significance level 0.05000000000000002.

For each significant pair, the key of the category with the smaller column proportion appears under the category with the larger column proportion.

Tests are adjusted for all pairwise comparisons within a row of each innermost subtable using the Bonferroni correction.

a. This category is not used in comparisons because its column proportion is equal to zero or one.

4. Conclusie en discussie

4.1 Conclusie

Hoe ervaren leerlingen thema's en vaardigheden uit het aardrijkskunde onderbouwprogramma en heeft deze beleving samen met de verwachtingen van het vak in de bovenbouw invloed op de keuze voor aardrijkskunde als eindexamenvak?

Het grotendeel van de leerlingen die aardrijkskunde kiezen, heeft een E&M of N&G profiel. 64% van de leerlingen die E&M kiezen, kiest aardrijkskunde in hun vrije deel. Bij N&G kiest 32% aardrijkskunde. De belangrijkste redenen om aardrijkskunde te kiezen zijn dat het een interessant en gemakkelijk vak is. De belangrijkste redenen om aardrijkskunde niet te kiezen zijn dat leerlingen denken dat ze het vak nergens voor nodig hebben en het niet interessant vinden.

In de onderbouw leren leerlingen over diverse aardrijkskundige thema's. In dit onderzoek zijn 15 thema's en 2 vaardigheden onderscheiden. Deze 15 thema's zijn; Demografie en Migratie, Ontwikkelingslanden, Recreatie en Toerisme, Werk, Landschappen, Steden en Ruimtelijke ordening, Europese Uni en Internationaal beleid, Nieuwe technieken, Verkeer en Vervoer, Culturen, Weer en klimaat, Hoogte en Reliëf, Eigen regio, Platen tektoniek en Milieu. De 2 vaardigheden zijn: Atlas- en kaartvaardigheden en Onderzoeksvaardigheden.

Leerlingen konden met een cijfer van 1 tot en met 7 aangeven hoe moeilijk, boeiend en nuttig ze diverse thema's vinden die in de onderbouw aan bod komen. De thema's 'Europese Unie en Internationaal beleid' en 'Nieuwe technieken' wordt als moeilijkst ervaren (resp. 4,6 en 4,4). De thema's 'Eigen Regio' en 'Ontwikkelingslanden' het gemakkelijkst (resp. 3,0 en 3,1). De boeiendste thema's zijn 'Culturen' en 'Platen tektoniek' (resp. 4,9 en 4,6). Deze thema's vinden leerlingen ook het nuttigst (resp. 4,7 en 4,4). Ze vinden de thema's 'Steden en Ruimtelijke ordening' en 'Werk' het minst boeiend (resp. 3,2 en 3,4). Het minst nuttig vinden ze 'Demografie en Migratie' en 'Hoogte en Reliëf' (resp. 3,6 en 3,7). De geografische vaardigheden 'Atlas- en kaartvaardigheden' en 'Onderzoeksvaardigheden' vinden leerlingen nuttig (beide een 4,7).

Leerlingen die aardrijkskunde kiezen in de bovenbouw vinden de thema's gemiddeld iets makkelijker, iets boeiender en iets nuttiger. De thema's Weer en Klimaat en Platen tektoniek zijn de enige scores die significant nuttiger gevonden worden door de leerlingen. Opvallend is dat de leerlingen die nog niet gekozen hebben, de thema's en vaardigheden gemiddeld iets boeiender en nuttiger vinden dan leerlingen die de keuze al wel gemaakt hebben.

Leerlingen verwachten de aardrijkskunde in de bovenbouw moeilijker wordt (70 procent). Het grotendeel van de leerlingen verwachten dat veel dezelfde thema's als in de onderbouw aan bod komen (42 procent), er dieper op dezelfde thema's wordt ingegaan (88 procent) en je diep in gaat op enkele gebieden op de wereld (84 procent). Dit klopt ook met hoe het bovenbouwprogramma in werkelijkheid in elkaar zit. 79 procent van de leerlingen denkt niet dat aardrijkskunde nuttig is voor hun vervolgstudie, maar 65 procent vindt wel dat het vak een goede toevoeging is aan hun algemene ontwikkeling. De aardrijkskunde-kiezers hebben er significant meer vertrouwen in dat het vak boeiender wordt en dat het nuttig is voor hun algemene ontwikkeling en vervolgstudie.

Concluderend kan worden gesteld dat de diverse thema's van het vak aardrijkskunde verschillend worden beleefd, waarbij kleine verschillen zijn vast te stellen tussen de wel en niet-aardrijkskunde kiezers. Omdat de verschillen niet zo groot zijn, biedt dit kansen om meer leerlingen voor het vak te winnen. Dat geldt zeker voor de leerlingen die aangaven dat zij nog niet wisten het vak wel of niet te kiezen. Zij vonden het vak relatief boeiend en nuttig.

4.2 Discussie

In deze discussie noemen wij een aantal aspecten van het onderzoek die de betrouwbaarheid van het onderzoek beïnvloeden, gevolgd door suggesties voor een vervolgonderzoek en een aantal

punten die naar aanleiding van dit onderzoek meegenomen kunnen worden tijdens het geven van het vak.

Het belangrijkste punt dat de betrouwbaarheid van dit onderzoek beïnvloedt, is de lengte van de vragenlijst. Omdat wij alle thema's uit de onderbouw aan de leerlingen wilden voorleggen en naar de moeilijkheid, de boeiendheid en het nut wilden vragen, werd de vragenlijst lang. Ondanks het schrappen en het uittesten van de vragenlijst bleek tijdens de afname van de vragenlijst dat menig leerling hem erg lang vond. Dit kan ertoe geleid hebben dat diverse leerlingen niet tot het niet tot het eind toe serieus hebben ingevuld. Vooral de telkens terugkomende vraag of dit 'een positieve, negatieve of geen rol' heeft gespeeld, werd als vermoeiend ervaren. Tabel 11 is daarom wellicht niet representatief. Hierop is te zien dat vaak 'speelt geen rol' is ingevuld, wellicht omdat leerlingen hier niet telkens weer over na wilden denken.

Het vragen naar de verwachtingen aan de hand van stellingen werd vooral ervaren als 'welkome afwisseling' tijdens het invullen. Door het gebruik stellingen over de bovenbouw is het wel mogelijk dat leerlingen door de vragen gestuurd worden. Zo is het wellicht logisch om aan te geven dat je verwacht dat het vak moeilijker wordt en dat er dieper op thema's wordt ingegaan, waarna het wellicht ook makkelijk om bij de andere vragen 'ja' in te vullen.

Een ander punt waarop de gegevens beïnvloed kunnen zijn, is de situatie waarin de enquêtes zijn afgenomen. Dit verschilde van in de aardrijkskundelessen, van de onderzoekers zelf en van hun collega's, tot in een begeleidingsuur waar de mentor tijd vrijmaakte en een inval-uur. Vooral tijdens het inval uur gingen leerlingen niet allemaal serieus aan de slag.

Bovendien is dit onderzoek uitgevoerd op twee scholen met de daarbij behorende leerlingen en aardrijkskundedocenten. Het is niet realistisch om te stellen dat de beleving van deze leerlingen de gemiddelde beleving van alle onderbouwleerlingen in Nederland representeert.

Dit onderzoek heeft een aanzet in hoe leerlingen van het Koninging Wilhemina College en het Marecollege hun aardrijkskundige thema's hebben ervaren. Een passend vervolg is om deze bevindingen praktisch te gaan uitwerken. Op welke manieren kun je de sterke punten van thema's behouden en versterken én op welke manieren kun je moeilijkere en/of niet-boeiende thema's toegankelijker maken?

Ondanks dat een praktisch vervolg van dit onderzoek waardevol kan zijn voor de aardrijkskunde docent in de klas, kunnen ook deze resultaten ideeën brengen voor in de klas. Een voorbeeld dat aansluit bij de bevindingen van dit onderzoek is om een aantal boeiende en nuttige thema's pas in de derde klas te behandelen, zodat de leerlingen rond hun keuzemoment het vak 'op zijn positiefst' ervaren.

Een ander idee is om thema's die niet als nuttig worden ervaren op een andere manier te belichten. Zo kan Demografie en Migratie nog meer gekoppeld worden aan 'boeiende' thema's als ontwikkelingslanden en aan de hedendaagse maatschappelijke discussie.

Een ander idee is om moeilijke thema's als Europese Unie en Internationaal beleid toegankelijker te maken met een levendige opdracht, waarbij leerlingen zich in diverse landen/regeringsleiders moeten inleven.

Op de PGO-conferentie bleek dat de aanwezige aardrijkskundedocenten een adequate inschatting konden maken welke thema's moeilijk, nuttig en boeiend worden gevonden. Wij hebben er alle vertrouwen in dat onze collega's de beleving van aardrijkskunde door leerlingen kunnen stimuleren en zo een positieve bijdrage kunnen leveren aan het keuze-moment voor leerlingen aan het einde van hun derde jaar!

Literatuurlijst

Ankoné, H. & R. van der Vaart (2007). Handreiking schoolexamen aardrijkskunde Havo/Vwo. Stichting leerplanontwikkeling (SLO), Enschede.

Ariës-Peters, C. & Schee, J. van der, (2009). Vooral interessant, maar nodig? Keuzemotieven van eerstejaars studenten geografie. Geografie, nr. 4. april 2009 (p. 40-41). KNAG, Utrecht.

Commissie Dijsselbloem (2008). Parlementair onderzoek Onderwijsvernieuwingen - Eindrapport. Den Haag.

Koningin Wilhelmina College (2008). Schoolgids 2008-2009. Voor elkaar! Culemborg.

Koninklijk Nederlands Aardrijkskundig Genootschap (2003). Gebieden in Perspectief: natuur en samenleving, nabij en veraf. Voorstel voor nieuwe examenprogramma's aardrijkskunde in de tweede fase van Havo en Vwo.

Postma-Van der Meer, B., Vollenbronck, L. & Schee, J. van der, (2009). Daarom kiezen scholieren aardrijkskunde in hun profiel. Geografie, nr. 4, april 2009 (p. 38-39). KNAG, Utrecht.

Tweede Fase Adviespunt (2007). Regelgeving voor de Vernieuwde Tweede Fase, Den Haag.

Zwiebel, F. (2007). Onderzoek naar de populariteit van het vak aardrijkskunde in 3 Havo en Vwo in het Voortgezet Onderwijs, Universiteit van Utrecht.

Bijlage I. Vragenlijst voor leerlingen

Beleving en verwachtingen van Aardrijkskunde

Wat vind jij van aardrijkskunde? En ga je het kiezen?

Instructie:

Deze enquête bestaat uit 4 delen. De enquête is een onderdeel van een onderzoek naar hoe jullie (leerlingen uit derde klas havo/vwo) het vak aardrijkskunde beleven, wat jullie verwachten en waarom jullie het vak wel of niet kiezen.

In deel A krijg je algemene vragen over je **profielkeuze**.

In deel B komen **15 aardrijkskundige thema's** aan bod. Als je dit onderwerp niet gehad hebt, kun je dit aangeven. Per onderwerp geef je aan in hoeverre je dit onderwerp moeilijk, boeiend en nuttig vond. Je geeft ook aan of dit meespeelde bij je keuze voor wel of geen aardrijkskunde in de bovenbouw.

Deel C is vergelijkbaar met B, alleen gaat het dan over **2 vaardigheden** die je geoefend hebt in de onderbouw.

In deel D willen we graag van je weten wat je **verwacht van het vak aardrijkskunde in de bovenbouw**. Dit zijn 9 stellingen die je met ja/nee kunt beantwoorden.

Jouw antwoorden worden vertrouwelijk behandeld.

In de resultaten van dit onderzoek worden alleen algemene conclusies getrokken (bv. Verschillen tussen jongens en meisjes, havo-ers en vwo-ers). Er worden geen conclusies per persoon getrokken.

Het invullen van de enquête kost ongeveer 15-25 minuten.

ALVAST HARTELIJK BEDANKT!

Vul dit tot slot in:

Na het afnemen van deze enquête op verschillende scholen willen wij graag (groepjes) leerlingen de ruimte geven hun antwoorden toe te lichten.

Hiervoor ben ik beschikbaar

Naam:

Klas:

School:

(Gegevens worden niet voor iets anders gebruikt)

Hier wil ik liever niet aan meewerken

A. Algemene vragen

Persoonlijke gegevens:

Jongen
 Meisje

HAVO
 VWO

Profielkeuze en vakken:

Weet je al welk profiel je gaat kiezen?

nee
 ja, C&M
 ja, E&M
 ja, N&G
 ja, N&T

Als je nog niet gekozen hebt, waar twijfel je tussen (meerdere antwoorden)

C&M
 E&M
 N&G
 N&T

Heb je al besloten of je aardrijkskunde in je vrije deel kiest?

ja, ik kies het niet
 ja, ik kies het
 ja, het is verplicht bij het profiel wat ik kies
 nee, nog geen keuze gemaakt

Alleen als je AK kiest of misschien kiest! De belangrijkste reden om aardrijkskunde te kiezen is voor mij (1 of 2 noemen!):

ik vind het vak interessant
 het is een verplicht vak in mijn profiel
 ik vind het een makkelijk vak
 het sluit aan bij mijn vervolgstudie
 de docenten zijn goed
 anders had ik het vak ..... moeten kiezen
 anders, namelijk.....

Alleen als je AK niet kiest of misschien niet kiest! De belangrijkste reden om aardrijkskunde NIET te kiezen is voor mij (1 noemen!):

ik vind het vak niet interessant
 het past niet in mijn profiel
 ik vind het een te makkelijk vak
 ik vind het een te moeilijk vak
 ik heb het nergens voor nodig
 de docenten zijn niet goed
 anders kan ik het vak ..... niet kiezen
 anders, namelijk.....

B. Ervaringen onderbouw (15 thema's)

Ik vind het thema ' Demografie en Migratie ':				
0 ik heb dit niet gehad, maar het lijkt me.... (vul a, b en c in)				
0 ik heb dit niet gehad, geen idee wat het inhoudt (vul a, b en c niet in)				
a. Makkelijk	1 2 3 4 5 6 7	Moeilijk	Dit speelt	0 een positieve rol in keuze voor AK 0 negatieve rol in keuze voor AK 0 geen rol in keuze voor AK
b. Niet boeiend	1 2 3 4 5 6 7	Boeiend	Dit speelt	0 een positieve rol in keuze voor AK 0 negatieve rol in keuze voor AK 0 geen rol in keuze voor AK
c. Niet nuttig	1 2 3 4 5 6 7	Nuttig	Dit speelt	0 een positieve rol in keuze voor AK 0 negatieve rol in keuze voor AK 0 geen rol in keuze voor AK
Ik vind het thema ' Ontwikkelingslanden ':				
0 ik heb dit niet gehad, maar het lijkt me.... (vul a, b en c in)				
0 ik heb dit niet gehad, geen idee wat het inhoudt (vul a, b en c niet in)				
a. Makkelijk	1 2 3 4 5 6 7	Moeilijk	Dit speelt	0 een positieve rol in keuze voor AK 0 negatieve rol in keuze voor AK 0 geen rol in keuze voor AK
b. Niet boeiend	1 2 3 4 5 6 7	Boeiend	Dit speelt	0 een positieve rol in keuze voor AK 0 negatieve rol in keuze voor AK 0 geen rol in keuze voor AK
c. Niet nuttig	1 2 3 4 5 6 7	Nuttig	Dit speelt	0 een positieve rol in keuze voor AK 0 negatieve rol in keuze voor AK 0 geen rol in keuze voor AK
Ik vind het thema ' Recreatie en Toerisme ':				
0 ik heb dit niet gehad, maar het lijkt me.... (vul a, b en c in)				
0 ik heb dit niet gehad, geen idee wat het inhoudt (vul a, b en c niet in)				
a. Makkelijk	1 2 3 4 5 6 7	Moeilijk	Dit speelt	0 een positieve rol in keuze voor AK 0 negatieve rol in keuze voor AK 0 geen rol in keuze voor AK
b. Niet boeiend	1 2 3 4 5 6 7	Boeiend	Dit speelt	0 een positieve rol in keuze voor AK 0 negatieve rol in keuze voor AK 0 geen rol in keuze voor AK
c. Niet nuttig	1 2 3 4 5 6 7	Nuttig	Dit speelt	0 een positieve rol in keuze voor AK 0 negatieve rol in keuze voor AK 0 geen rol in keuze voor AK

Ik vind het thema ' Werk (Landbouw, Industrie, Diensten):				
0 ik heb dit niet gehad, maar het lijkt me.... (vul a, b en c in)				
0 ik heb dit niet gehad, geen idee wat het inhoudt (vul a, b en c niet in)				
a. Makkelijk	1 2 3 4 5 6 7	Moeilijk	Dit speelt	0 een positieve rol in keuze voor AK 0 negatieve rol in keuze voor AK 0 geen rol in keuze voor AK
b. Niet boeiend	1 2 3 4 5 6 7	Boeiend	Dit speelt	0 een positieve rol in keuze voor AK 0 negatieve rol in keuze voor AK 0 geen rol in keuze voor AK
c. Niet nuttig	1 2 3 4 5 6 7	Nuttig	Dit speelt	0 een positieve rol in keuze voor AK 0 negatieve rol in keuze voor AK 0 geen rol in keuze voor AK
Ik vind het thema ' Landschappen:				
0 ik heb dit niet gehad, maar het lijkt me.... (vul a, b en c in)				
0 ik heb dit niet gehad, geen idee wat het inhoudt (vul a, b en c niet in)				
a. Makkelijk	1 2 3 4 5 6 7	Moeilijk	Dit speelt	0 een positieve rol in keuze voor AK 0 negatieve rol in keuze voor AK 0 geen rol in keuze voor AK
b. Niet boeiend	1 2 3 4 5 6 7	Boeiend	Dit speelt	0 een positieve rol in keuze voor AK 0 negatieve rol in keuze voor AK 0 geen rol in keuze voor AK
c. Niet nuttig	1 2 3 4 5 6 7	Nuttig	Dit speelt	0 een positieve rol in keuze voor AK 0 negatieve rol in keuze voor AK 0 geen rol in keuze voor AK
Ik vind het thema ' Steden en Ruimtelijke ordening:				
0 ik heb dit niet gehad, maar het lijkt me.... (vul a, b en c in)				
0 ik heb dit niet gehad, geen idee wat het inhoudt (vul a, b en c niet in)				
a. Makkelijk	1 2 3 4 5 6 7	Moeilijk	Dit speelt	0 een positieve rol in keuze voor AK 0 negatieve rol in keuze voor AK 0 geen rol in keuze voor AK
b. Niet boeiend	1 2 3 4 5 6 7	Boeiend	Dit speelt	0 een positieve rol in keuze voor AK 0 negatieve rol in keuze voor AK 0 geen rol in keuze voor AK
c. Niet nuttig	1 2 3 4 5 6 7	Nuttig	Dit speelt	0 een positieve rol in keuze voor AK 0 negatieve rol in keuze voor AK 0 geen rol in keuze voor AK

Ik vind het thema 'Europese Unie en Internationaal beleid' :				
0 ik heb dit niet gehad, maar het lijkt me.... (vul a, b en c in)				
0 ik heb dit niet gehad, geen idee wat het inhoudt (vul a, b en c niet in)				
a. Makkelijk	1 2 3 4 5 6 7	Moeilijk	Dit speelt	0 een positieve rol in keuze voor AK 0 negatieve rol in keuze voor AK 0 geen rol in keuze voor AK
b. Niet boeiend	1 2 3 4 5 6 7	Boeiend	Dit speelt	0 een positieve rol in keuze voor AK 0 negatieve rol in keuze voor AK 0 geen rol in keuze voor AK
c. Niet nuttig	1 2 3 4 5 6 7	Nuttig	Dit speelt	0 een positieve rol in keuze voor AK 0 negatieve rol in keuze voor AK 0 geen rol in keuze voor AK
Ik vind het thema 'Nieuwe technieken (GIS, GPS, Remote Sensing)' :				
0 ik heb dit niet gehad, maar het lijkt me.... (vul a, b en c in)				
0 ik heb dit niet gehad, geen idee wat het inhoudt (vul a, b en c niet in)				
a. Makkelijk	1 2 3 4 5 6 7	Moeilijk	Dit speelt	0 een positieve rol in keuze voor AK 0 negatieve rol in keuze voor AK 0 geen rol in keuze voor AK
b. Niet boeiend	1 2 3 4 5 6 7	Boeiend	Dit speelt	0 een positieve rol in keuze voor AK 0 negatieve rol in keuze voor AK 0 geen rol in keuze voor AK
c. Niet nuttig	1 2 3 4 5 6 7	Nuttig	Dit speelt	0 een positieve rol in keuze voor AK 0 negatieve rol in keuze voor AK 0 geen rol in keuze voor AK
Ik vind het thema 'Verkeer en Vervoer' :				
0 ik heb dit niet gehad, maar het lijkt me.... (vul a, b en c in)				
0 ik heb dit niet gehad, geen idee wat het inhoudt (vul a, b en c niet in)				
a. Makkelijk	1 2 3 4 5 6 7	Moeilijk	Dit speelt	0 een positieve rol in keuze voor AK 0 negatieve rol in keuze voor AK 0 geen rol in keuze voor AK
b. Niet boeiend	1 2 3 4 5 6 7	Boeiend	Dit speelt	0 een positieve rol in keuze voor AK 0 negatieve rol in keuze voor AK 0 geen rol in keuze voor AK
c. Niet nuttig	1 2 3 4 5 6 7	Nuttig	Dit speelt	0 een positieve rol in keuze voor AK 0 negatieve rol in keuze voor AK 0 geen rol in keuze voor AK

Ik vind het thema 'Culturen':				
0 ik heb dit niet gehad, maar het lijkt me.... (vul a, b en c in) 0 ik heb dit niet gehad, geen idee wat het inhoudt (vul a, b en c niet in)				
a. Makkelijk	1 2 3 4 5 6 7	Moeilijk	Dit speelt	0 een positieve rol in keuze voor AK 0 negatieve rol in keuze voor AK 0 geen rol in keuze voor AK
b. Niet boeiend	1 2 3 4 5 6 7	Boeiend	Dit speelt	0 een positieve rol in keuze voor AK 0 negatieve rol in keuze voor AK 0 geen rol in keuze voor AK
c. Niet nuttig	1 2 3 4 5 6 7	Nuttig	Dit speelt	0 een positieve rol in keuze voor AK 0 negatieve rol in keuze voor AK 0 geen rol in keuze voor AK
Ik vind het thema 'Weer en Klimaat':				
0 ik heb dit niet gehad, maar het lijkt me.... (vul a, b en c in) 0 ik heb dit niet gehad, geen idee wat het inhoudt (vul a, b en c niet in)				
a. Makkelijk	1 2 3 4 5 6 7	Moeilijk	Dit speelt	0 een positieve rol in keuze voor AK 0 negatieve rol in keuze voor AK 0 geen rol in keuze voor AK
b. Niet boeiend	1 2 3 4 5 6 7	Boeiend	Dit speelt	0 een positieve rol in keuze voor AK 0 negatieve rol in keuze voor AK 0 geen rol in keuze voor AK
c. Niet nuttig	1 2 3 4 5 6 7	Nuttig	Dit speelt	0 een positieve rol in keuze voor AK 0 negatieve rol in keuze voor AK 0 geen rol in keuze voor AK
Ik vind het thema 'Hoogte en Reliëf':				
0 ik heb dit niet gehad, maar het lijkt me.... (vul a, b en c in) 0 ik heb dit niet gehad, geen idee wat het inhoudt (vul a, b en c niet in)				
a. Makkelijk	1 2 3 4 5 6 7	Moeilijk	Dit speelt	0 een positieve rol in keuze voor AK 0 negatieve rol in keuze voor AK 0 geen rol in keuze voor AK
b. Niet boeiend	1 2 3 4 5 6 7	Boeiend	Dit speelt	0 een positieve rol in keuze voor AK 0 negatieve rol in keuze voor AK 0 geen rol in keuze voor AK
c. Niet nuttig	1 2 3 4 5 6 7	Nuttig	Dit speelt	0 een positieve rol in keuze voor AK 0 negatieve rol in keuze voor AK 0 geen rol in keuze voor AK

Ik vind het thema 'Eigen regio':				
0 ik heb dit niet gehad, maar het lijkt me.... (vul a, b en c in) 0 ik heb dit niet gehad, geen idee wat het inhoudt (vul a, b en c niet in)				
a. Makkelijk	1 2 3 4 5 6 7	Moeilijk	Dit speelt	0 een positieve rol in keuze voor AK 0 negatieve rol in keuze voor AK 0 geen rol in keuze voor AK
b. Niet boeiend	1 2 3 4 5 6 7	Boeiend	Dit speelt	0 een positieve rol in keuze voor AK 0 negatieve rol in keuze voor AK 0 geen rol in keuze voor AK
c. Niet nuttig	1 2 3 4 5 6 7	Nuttig	Dit speelt	0 een positieve rol in keuze voor AK 0 negatieve rol in keuze voor AK 0 geen rol in keuze voor AK
Ik vind het thema 'Platentektoniek (Aardbevingen, Vulkanen)':				
0 ik heb dit niet gehad, maar het lijkt me.... (vul a, b en c in) 0 ik heb dit niet gehad, geen idee wat het inhoudt (vul a, b en c niet in)				
a. Makkelijk	1 2 3 4 5 6 7	Moeilijk	Dit speelt	0 een positieve rol in keuze voor AK 0 negatieve rol in keuze voor AK 0 geen rol in keuze voor AK
b. Niet boeiend	1 2 3 4 5 6 7	Boeiend	Dit speelt	0 een positieve rol in keuze voor AK 0 negatieve rol in keuze voor AK 0 geen rol in keuze voor AK
c. Niet nuttig	1 2 3 4 5 6 7	Nuttig	Dit speelt	0 een positieve rol in keuze voor AK 0 negatieve rol in keuze voor AK 0 geen rol in keuze voor AK
Ik vind het thema 'Milieu':				
0 ik heb dit niet gehad, maar het lijkt me.... (vul a, b en c in) 0 ik heb dit niet gehad, geen idee wat het inhoudt (vul a, b en c niet in)				
a. Makkelijk	1 2 3 4 5 6 7	Moeilijk	Dit speelt	0 een positieve rol in keuze voor AK 0 negatieve rol in keuze voor AK 0 geen rol in keuze voor AK
b. Niet boeiend	1 2 3 4 5 6 7	Boeiend	Dit speelt	0 een positieve rol in keuze voor AK 0 negatieve rol in keuze voor AK 0 geen rol in keuze voor AK
c. Niet nuttig	1 2 3 4 5 6 7	Nuttig	Dit speelt	0 een positieve rol in keuze voor AK 0 negatieve rol in keuze voor AK 0 geen rol in keuze voor AK

C. Vaardigheden (2 vaardigheden)

Ik vind de vaardigheid ' Atlas- en kaartvaardigheden ':				
0 ik heb dit niet gehad, maar het lijkt me.... (vul a, b en c in)				
0 ik heb dit niet gehad, geen idee wat het inhoudt (vul a, b en c niet in)				
a. Makkelijk	1 2 3 4 5 6 7	Moeilijk	Dit speelt	0 een positieve rol in keuze voor AK 0 negatieve rol in keuze voor AK 0 geen rol in keuze voor AK
b. Niet boeiend	1 2 3 4 5 6 7	Boeiend	Dit speelt	0 een positieve rol in keuze voor AK 0 negatieve rol in keuze voor AK 0 geen rol in keuze voor AK
c. Niet nuttig	1 2 3 4 5 6 7	Nuttig	Dit speelt	0 een positieve rol in keuze voor AK 0 negatieve rol in keuze voor AK 0 geen rol in keuze voor AK
Ik vind het thema ' Onderzoeksvaardigheden ':				
0 ik heb dit niet gehad, maar het lijkt me.... (vul a, b en c in)				
0 ik heb dit niet gehad, geen idee wat het inhoudt (vul a, b en c niet in)				
a. Makkelijk	1 2 3 4 5 6 7	Moeilijk	Dit speelt	0 een positieve rol in keuze voor AK 0 negatieve rol in keuze voor AK 0 geen rol in keuze voor AK
b. Niet boeiend	1 2 3 4 5 6 7	Boeiend	Dit speelt	0 een positieve rol in keuze voor AK 0 negatieve rol in keuze voor AK 0 geen rol in keuze voor AK
c. Niet nuttig	1 2 3 4 5 6 7	Nuttig	Dit speelt	0 een positieve rol in keuze voor AK 0 negatieve rol in keuze voor AK 0 geen rol in keuze voor AK

D. Verwachtingen bovenbouw (9 thema's)

1. Ik verwacht dat veel dezelfde thema's als in de onderbouw aan bod komen.	Ja / Nee
2. Ik verwacht dat op dezelfde thema's dieper wordt ingegaan.	Ja / Nee
3. Ik verwacht dat aardrijkskunde in de bovenbouw boeiender wordt.	Ja / Nee
4. Ik verwacht dat het niveau van de leerstof:	☐ gemakkelijker wordt ☐ hetzelfde blijft ☐ moeilijker wordt ☐ veel moeilijker wordt Dit speelt ☐ een positieve rol in keuze voor AK ☐ negatieve rol in keuze voor AK ☐ geen rol in keuze voor AK
5. Ik verwacht dat je diep in gaat op enkele gebieden op de wereld.	Ja / Nee Dit speelt ☐ een positieve rol in keuze voor AK ☐ negatieve rol in keuze voor AK ☐ geen rol in keuze voor AK
6. Ik verwacht dat in de bovenbouw veel onderwerpen uit de actualiteit (nieuws, krant) aan bod komen.	Ja / Nee Dit speelt ☐ een positieve rol in keuze voor AK ☐ negatieve rol in keuze voor AK ☐ geen rol in keuze voor AK
7. Ik verwacht dat bij aardrijkskunde in de bovenbouw veel met een werkboek gewerkt wordt.	Ja / Nee Dit speelt ☐ een positieve rol in keuze voor AK ☐ negatieve rol in keuze voor AK ☐ geen rol in keuze voor AK
8. Ik verwacht dat aardrijkskunde in de bovenbouw nuttig is voor mijn vervolgstudie.	Ja / Nee Dit speelt ☐ een positieve rol in keuze voor AK ☐ negatieve rol in keuze voor AK ☐ geen rol in keuze voor AK
9. Ik verwacht dat aardrijkskunde in de bovenbouw een goede toevoeging is aan mijn algemene ontwikkeling.	Ja / Nee Dit speelt ☐ een positieve rol in keuze voor AK ☐ negatieve rol in keuze voor AK ☐ geen rol in keuze voor AK

Bijlage II. Profielschets scholen

In deze bijlage een korte profielschets van de twee scholen waar het onderzoek is gedaan.

Marecollege, Leiden

Het Marecollege is een Vrije School voor Vwo, Havo, Vmbo-t en Praktische stroom. Op de Vrije School in het algemeen zijn het gedachtegoed van Rudolf Steiner en de antroposofie belangrijk.

In de eerste plaats staat het kind en zijn individuele ontwikkeling centraal. Daarom wordt met ons onderwijs verschillende gebieden aangesproken (hoofd, hart en handen) en daarom worden veel creatieve vakken en veel verschillende vakken gegeven. De leerstof ondersteunt de ontwikkeling. Dit wordt bijvoorbeeld gedaan in het periodeonderwijs. Gedurende drie weken worden er elke dag twee lessen aan één vak of thema besteed. Daarnaast wordt kunstzinnig lesgegeven. Met 'kunstzinnig lesgeven' wordt bedoeld, dat docenten proberen een verbinding tot stand te brengen met de stof door verschillende ingangen te zoeken.

Ten tweede is aandacht voor het sociale aspect van de school. Volwassenen en leerlingen leren van elkaar. Leerlingen worden bovendien zo lang mogelijk als groep bij elkaar gehouden.

Andere kenmerken van het Vrije School onderwijs zijn:

- vaste klassenleraren in de middenbouw (de eerste twee jaren)
- In de latere jaren twee vaste mentoren per klas, die in principe met de klas meegaan
- In plaats van alleen een rapport met cijfers, ontvangen leerlingen driemaal per jaar een LVS (Leerling Volg Systeem). Hierin wordt er naast resultaten ook een beschrijving gegeven van de behandelde stof en een beoordeling in de vorm van een tekst. Hier wordt niet alleen op resultaten ingegaan, maar ook op andere aspecten zoals inzet.

Er worden veel activiteiten ontplooid, zoals jaarfeestenvieringen, kampen, dans- en toneeluitvoeringen, stages, sporttoernooien, eindpresentaties, projecten, kerstbal, kunstreis, tentoonstelling en buitenlesdag.

Specifiek op het Marecollege wordt de informele sfeer geroemd. Er is een grote saamhorigheid, de school is klein (circa 370 leerlingen) en vormt een warme ontmoetingsplaats. Kenmerkend is ook de dakpanstructuur bij de instroom (Praktische stroom, Vmbo-tl (Mavo), Havo en Vwo). Bovendien staat onze school open voor leerlingen met leer-en ontwikkelingsmoeilijkheden (en - mogelijkheden).

In 2008 deden 79 leerlingen eindexamen. Van de 32 Vmbo-tl leerlingen behaalden 31 hun diploma. 11 leerlingen die het Vmbo-tl diploma hebben behaald zijn nu leerling in de Havo 4 klas. 20 leerlingen hebben hun weg gevonden naar het MBO. 47 leerlingen namen deel aan de Havo en Vwo examens. 34 verlieten de school met het Havo diploma en 10 leerlingen met het Vwo diploma.

Het periode-onderwijs heeft elke dag twee aaneengesloten lessen (totaal 90 minuten). Andere lessen worden gegeven in enkele lessen van 45 minuten of blokken van 90 minuten. Deze blokken worden gegeven aan hogere klassen en aan lessen waarbij het gewenst is om een langere aaneengesloten tijd les te krijgen (zoals lichamelijke opvoeding, handenarbeid, tekenen).

Koningin Wilhelmina College, Culemborg

Het Koningin Wilhelmina College is een christelijk scholengemeenschap in Utrecht. De havo/vwo/VMBO-t locatie is gevestigd op de Beethovenlaan. Hier tegenover, aan de Gershwinhof, staat het gebouw van het VMBO kader, - basis en het Praktijkonderwijs. De locatie aan de Beethovenlaan biedt tevens mogelijkheid tot het volgen van tweetalig onderwijs (tto) op atheneum en gymnasiumniveau. Ook gaat er al een aantal schooljaren een havo-sportklas van start, waar de leerlingen extra mogelijkheid hebben (hun) sport te beoefenen. In 2008 sloten 19 leerlingen hun leerwerktraject af, deden 178 leerlingen VMBO examen (slagingspercentage 97%), deden 101 leerlingen Havo examen (87% geslaagd) en legden 71 leerlingen VWO examen af (89% geslaagd).

De leerlingen van de school komen uit vijftig verschillende woonplaatsen. De school heeft een regiofunctie voor de omliggende dorpen, maar schoollocatie vlakbij het station maakt het voor leerlingen uit bijvoorbeeld Houten en Tiel mogelijk om naar de school te komen.

Het motto van de school is: “KWC Voor elkaar!” De school wil kwaliteit leveren, warmte en cultuur bieden. De christelijke grondslag van de school wil de school uitdragen in de zin dat iedereen elkaar kan aanspreken “op verantwoordelijkheid ten opzichte van ons zelf, onze naaste en van God. Die verantwoordelijkheid heeft betrekking op onze manier van omgaan met onze leefomgeving: de natuur, de schepping en de cultuur waarvan wij deel uitmaken.” De identiteit van de school wordt met behulp van de volgende bewoordingen uitgedragen:

1. Identiteit moet je doen.
2. Identiteit geef je op een respectvolle wijze gestalte in het omgaan met verschillen.
3. Identiteit heeft als inhoud zorg en oog voor elkaar.

De christelijke grondslag laat ruimte voor andere identiteiten. Iedereen is welkom op school. In de godsdienst lessen wordt ook aandacht besteed aan andere (wereld)godsdiensten.

Op school worden veel uitwisselingen en projecten georganiseerd.

Een lesuur op het KWC duurt 75 minuten. Het doel van de langere duur van een les is dat de docent de gelegenheid heeft meer werkvormen toe te passen. Zodoende heeft een dag 5 lessen (sporadisch 6). Gepaard met deze lestijden gaat de periodisering. Het schooljaar is verdeeld in vier perioden van 10 weken (A t/m D). Niet alle vakken worden in elke periode aangeboden. Met langere lessen en minder vakken per periode hoopt men op de school dieper op lesstof in te kunnen gaan (Koningin Wilhelmina College, 2008).